

Una àmfora al bany. Arqueocibertraficant des de casa

ESTEFANIA NAVARRO FERNÁNDEZ
JOAN CARLES ALAY I RODRÍGUEZ¹

COMISSIÓ DE PATRIMONI DE LA SOCIETAT CATALANA D'ARQUEOLOGIA (SCA)

El mes de novembre de 2016, es va posar a la venda a través de la popular aplicació de Wallapop un coll d'àmfora romana del tipus Dressel 14, datada entre els segles I i II dC. Una fotografia mostrava la peça en el bany d'un domicili particular de Premià de Mar (Maresme).

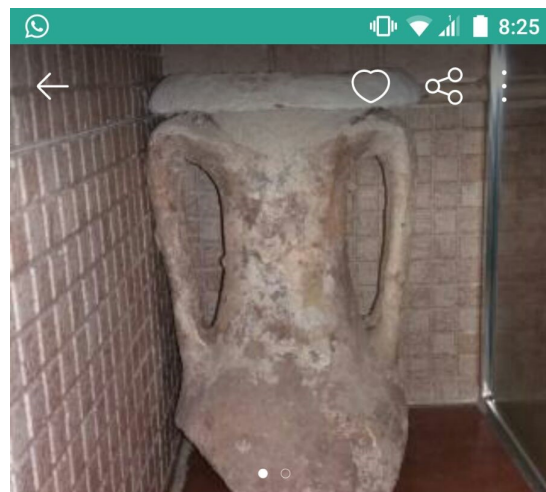
Entrar a una pàgina web de compravenda i trobar literalment una àmfora al bany d'algú per subhastar-la al millor postor, és un moment de gran alarmisme per a qualsevol historiador, arqueòleg o apassionat de l'antiguitat. Malgrat tot, acostuma a ser una pràctica cada vegada més comuna.

Internet és avui una eina eficaç i ràpida per adquirir qualsevol objecte que ens calgui o, simplement, sigui un caprici. No són una excepció les restes arqueològiques. Podem navegar per moltes pàgines on és molt fàcil i ràpid tenir de seguida una estatueta grega, un bifaç prehistòric, una sivella de l'edat del bronze o una àmfora romana per la nostra decoració d'interiors.

Però el món cibernètic engloba moltes més casuístiques de les que a primer cop d'ull es poden veure pel que fa a l'intercanvi de peces històriques. Un exemple seria la facilitat per ocultar la identitat de les persones implicades en la compravenda, el seu abast geogràfic operati-

onal, les diferents plataformes en què pot operar o l'interès real en la venda d'objectes.

Si s'analitzen curiosament els diversos punts que elaboren aquesta complexa xarxa de tràfic arqueològic, es pot anar configurant un seguit de característiques

550€

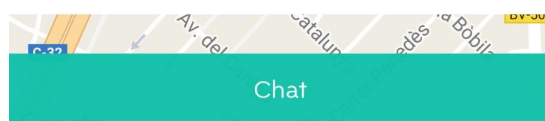
53 0

Cuello de ánforas

Auténtico

Editado hace 12 horas

08330, Premià de Mar

*Coll d'àmfora romana en venda, exposada en un bany privat de Premià de Mar (Maresme).
(Font: Wallapop)*

¹ Correu de contacte: joancarlesalay@yahoo.es

que ajuden a elaborar un mapa conceptual dels diferents perfils implicats en el que es pot anomenar sens dubte un arqueocibertràfic a escala mundial.

Per començar, haurem de mencionar la manca de legislació vigent sobre la pràctica d'espoli i compravenda de peces arqueològiques; si bé ja és un tema difícil de gestionar, encara que es van fer petites passes per perseguir-la cada vegada més durament, s'ha d'afegir la manca de legislació general i específica a internet.

Així podem trobar un abundant llistat de plataformes on poder adquirir peces arqueològiques. És el cas de ebay, Facebook Marketplace, Mercado Libre, Tik Tok, Timeline Auctions, Todocolección, Catawiki, SetDart, Artnet, Imperio Numismático... per citar-ne alguns.

1. Perfilant als actors de l'arqueocibertràfic

En accedir a aquestes webs ens trobem una certa distinció de categories on els mateixos participants poden anar-se recomanant com a seriosos, respectables, professionals o, fins i tot, de confiança. Aquestes referències, a vegades, són gestionades per la mateixa web si es tracta d'una pàgina específica per objectes arqueològics o pels mateixos compradors per assegurar-se certa garantia professional.

A vegades, aquestes i d'altres converses són gestionades per la figura de l'administrador. Aquest acostuma a aparèixer per garantir que la gent que participa s'ajusti a les regles que han marcat, ja sigui perquè no entri gent que no els convingui (curiosos, professionals arqueològics, policies...) o bé per assegurar-se que es compleixen els seus requisits (anonimat, blanqueig de diners, espoli de jaciments...). L'administrador és molt freqüent a pàgines de venda de monedes antigues i, fins i tot, dintre d'aquestes plataformes, tenen un cert estatus i respectabilitat en-

tre les comunitats web.

L'altre tipus que trobem a les xarxes i el més abundant és l'avatar. És el personatge per excel·lència; un pseudònim totalment imaginari que amaga el venedor, els compradors o a vegades, totes dues figures a l'hora. El principal objectiu de conformar un avatar és donar l'anonimat com a eix identificatiu.

Darrere d'aquest avatar es poden deduir alguns trets diferencials bé pel seu propi nom, el llenguatge emprat, l'àrea d'actuació, la localització. Descobrir aquests trets o no trobar-los pot indicar si l'operant darrere de l'avatar és més o menys expert.

Quan estem a les plataformes avatars que indiquen moltes dades personals com poden ser el lloc on viu o opera, el nom de perfil que tendeix més a ser l'apel·latiu amb el que se'l coneix a la realitat, el llenguatge massa planer i poc específic o la manera de fer les transaccions econòmiques de la venda, poden indicar que estem davant un perfil ocasional o poc professional.

A un altre nivell descobrim un perfil molt abundant i actiu a les plataformes. Es tracta de l'aficionat, peça clau per entendre l'evolució de com es pot passar de ser un comprador-venedor aficionat i/o esporàdic a un amb cert caràcter professional. El fet d'estar present a les plataformes de manera continuada i consumir o vendre peces arqueològiques amb diversos avatars de diferents nivells professionals, els va fent adquirir una experiència important i anar perfeccionant la venda. A algunes pàgines webs es pot veure fàcilment a les dades de perfil de l'avatar des de quan operen a la plataforma i fent un recorregut per les peces exposades dels del seu inici, s'observa com es van professionalitzant en major o menor nivell i com adapten terminologia o *modus operandi* d'avatars professionals.

Mosaics, encara in situ, posats a la venda per un grup de Facebook específic de tràfic d'antiguitats. (Font: Athar Project)

En el cas que l'avatar tingui un perfil més professional, podem trobar dades que el vinculen a empreses, botigues o grups clandestins. Es donen casos en què el nom de l'avatar coincideix amb el d'una botiga d'antiguitats on és fàcil trobar la seva ubicació fent una simple cerca a internet. Sovint es tracta de reproduccions molt fidedignes, que indiquen l'alt grau de coneixements que es tenen de les peces arqueològiques i de la demanda del mercat. En aquest cas, utilitzen les plataformes com a aparador del seu negoci i no s'amaguen en indicar que són reproduccions fidels i amb metodologia específica arqueològica.

D'altra banda, hi ha un percentatge d'avatars d'alt perfil professional. Podem trobar plataformes amb un objectiu merament artístic com són les webs especialitzades en la venda o subhasta de peces arqueològiques amb certificacions d'autenticitat acreditades, algunes de gran renom i reputació, que han fet de l'autenticitat de les peces una carta de presentació sinònima de qualitat i prestigi. Les peces són majoritàriament dona-

cions de grans mecenes o col·leccionistes que han o bé heretat les peces, o bé no es defineix amb total precisió l'origen d'aquesta.

Si bé tots els perfils d'avatars són ja una amenaça pel que es considera el valor real d'un objecte arqueològic trobat i estudiat en el seu context i valorat com a un bé patrimonial de tothom, hi ha un perfil especialment amenaçador que va més enllà de la possessió o admiració d'una peça. Parlem d'un entramat molt estès i ben desenvolupat d'organitzacions militars extremistes o de tràfic d'armes o drogues que fan servir l'espoli i comercialització de peces a les plataformes com a blanqueig de capital.

Hi ha diversos estudis a escala mundial de com actuen aquestes organitzacions a les plataformes amb la venda de peces històriques totalment descontextualitzades, aprofitant la pobresa de la població on es fan els espolis o dirigint grups de persones vinculades a les organitzacions per aconseguir aquestes peces. Això dona peu a pensar en la possible vinculació

d'aquests amb especialistes i professionals del tema arqueològic i històric del lloc on operen.

Aquests grups tan professionalitzats tenen un *modus operandi* propi molt desenvolupat que pot anar des de la tria específica del nom de l'avatar, la tria de les plataformes on s'anuncia, el mètode de pagament, les fotografies exposades o el llenguatge emprat on, sovint fan servir un llenguatge codificat.

2. El llenguatge a les plataformes

El llenguatge també és un tret diferencial. La descripció de les peces quan s'ofereixen pot diferenciar un avatar expert d'un simple aficionat o, fins i tot, d'un venedor ocasional. També pot orientar sobre la zona geogràfica d'actuació, ja sigui per l'origen de la mateixa peça o bé per la terminologia emprada en les descripcions.

El fet de trobar un llenguatge poc professional pot ser indicador de la poca formació de la persona que s'amaga darrere de l'avatar en temes arqueològics. Això, però, no acostuma a passar sovint. Els venedors esporàdics són els que més encaixen en aquesta descripció; d'alguna manera els arriba o troben alguna peça arqueològica i sense mirar si té més o menys sortida al mercat, l'exposen amb descripcions poc definitòries i on sovint trobem terminologia com "molt antiga".

Quan un venedor ha fet unes poques transaccions de peces arqueològiques a les xarxes ja comença a tenir una experiència adquirida. El llenguatge aquí ja es converteix en una eina per intentar suplir el desconeixement de la peça. La terminologia "edat de bronze" o "edat de pedra" sovintaja en aquest marc d'actuació. És comuna la pràctica d'emprar la paraula "lot de..." per oferir a les plataformes un grup de fòssils o fragments de ceràmiques totalment desgastades i que presumiblement no corresponen ni al mateix jaciment.

N'hi ha que prefereixen dotar a les peces que exposen d'una desmesurada descripció o història de l'objecte per refermar la seva legitimitat i autenticitat històrica. Tot, però, amb poc rigor científic.

Caldria fer esment que, segons alguns estudis, es dubta que aquestes descripcions tan acurades i sovint, acompanyades de certificats d'autenticitat, siguin de simples aficionats més o menys experts. El cert és que se sospita l'actuació de xarxes de tràfic de peces arqueològiques molt experimentades, ja que acostumen a anar acompanyades de certes exigències a l'hora de fer la transacció econòmica que poden indicar el blanqueig de capital cap a comptes bancaris en paradisos fiscals.

És en aquests grups on s'aprecia un ús del llenguatge específic fent servir missatges encriptats per atreure només a aquells que formen part de l'engranatge de blanqueig de capital, tràfic il·legal d'armes o altres o subvencionar guerres internes o internacionals amb la venda de peces arqueològiques de gran valor.

3. Nivells de venda

Es pot fer una anàlisi dels diferents nivells de venda que ens trobem a les plataformes i on també s'aprecien distincions semblants als apartats anteriors dependents del tipus d'avatar que ofereixi un objecte arqueològic.

Podem identificar un nivell públic a l'abast de qualsevol on hi ha un gran ventall d'ofertes i productes per triar. Aquí, qualsevol pot intentar aconseguir l'objecte que l'interessi de manera ràpida. No cal ser especialista per poder aconseguir peces interessants amb una mera transacció econòmica amb l'avatar venedor.

A un altre nivell apareix la venda privada. En aquest apartat hi ha compres de més alt nivell ja sigui per l'objecte arqueològic pròpiament dit, o bé perquè s'intueixen possibles compradors d'altres peces no

ofertes per no cridar massa l'atenció o bé sigui perquè les han adquirit a un mercat subversiu o bé perquè volen recaptar més públic potencial en un grup de compradors més experts.

Una venda que no es veu a simple vista és aquella que conté missatges encriptats per cridar l'atenció d'un contingent relacionat amb aquelles pràctiques il·legals de venda amb unes peces d'alt valor econòmic perquè contenen una vàlua molt alta en l'àmbit històric i són peces força intactes i úniques. Amb aquesta pràctica s'asseguren uns compradors que ja saben amb anterioritat que se'ls avisarà en aconseguir aquella peça ja acordada i que l'adquisició d'aquestes és il·lícita, a més d'ajudar a la subvenció il·legal de pràctiques com la compra d'armes al mercat negre per a diferents conflictes armats a zones en guerra.

Un altre aspecte a tenir en compte són les subhastes ciberaqueològiques i que configuren una pràctica molt estesa a les

webs. Funcionen com una subhasta física real on el límit per fer les ofertes està marcat per un cronòmetre compte enrere. N'hi ha d'algunes realment ràpides i fer un seguiment d'aquestes peces és realment difícil. Es poden donar el cas de què s'acompanyin de certificats d'autenticitat o que els requisits d'enviament siguin molt curosos i exigents, alertant, fins i tot, d'abstenir-se els que no estiguin d'acord amb aquests termes.

El preu de la peça arqueològica el marca el mateix mercat d'oferta i demanda, l'originalitat de la resta trobada o l'estat de conservació d'aquesta. N'hi ha webs especialitzades a garantir que el preu d'un objecte arqueològic sigui l'adequat al mercat. Webs com *Art Price* determinen el valor actualitzat de peces per garantir una seguretat a les plataformes tant per a compradors com a venedors.

El fet de poder seguir en l'àmbit legal les altes transaccions bancàries de pagaments de peces arqueològiques per poder penalitzar aquestes pràctiques és

Moneda procedent d'Empúries (L'Escala, Alt Empordà) que es venia a Wallapop per 75,- euros. Recuperada pels mossos d'esquadra l'any 2018. (Foto: Cos de Mossos d'Esquadra.)

una tasca difícil, ja que, normalment, es tracta de dipòsits realitzats en paradisos fiscals. Això si es té la sort de seguir el rastre d'algun pagament a llarga distància que no permeti quedar en algun punt físic al comprador i el venedor i que, a més, aquesta transacció vagi lligada amb alguna pràctica il·legal.

4. Eines d'exposició a les plataformes

Una peça arqueològica apareix a la web amb una fotografia. És una eina imprescindible perquè arribi a tot comprador. Visualitzar la peça en si, adquireix una importància màxima, davant de trets com ara el context històric on ha estat trobada o la seva exclusivitat. La quantitat i qualitat de les fotografies exposades varia molt entre els avatars.

Alguns venedors pugen moltes fotografies des de diversos perfils de la peça o conjunt de peces. Això permet observar, en alguns casos, la vinculació de l'objecte a una excavació arqueològica oficial, ja que, segons estigui orientada la fotografia, s'aprecia clarament les sigles amb la que la peça ha estat inventariada al registre arqueològic del jaciment, facilitant la feina de reconèixer la situació geogràfica de la resta exposada, la seva vinculació al museu al qual hagi pogut estar exposada i una idea d'on s'ha pogut produir la pràctica il·legal de pertinença de la resta arqueològica.

La qualitat de les imatges és diversa. Apareixen algunes fotografies molt poc encertades, desenfocades, amb un fons poc elaborat o una dolenta perspectiva. La majoria de casos, es tracta d'avatars poc professionals; venedors ocasionals o poc professionalitzats en el món arqueològic. A vegades es tracta d'aficionats que, malgrat que porten molt de temps realitzant aquest tipus de pràctica, no s'han sofisticat en la seva exposició visual.

Poden aparèixer restes arqueològiques amb una bona qualitat d'imatge, un fons

molt professional i similar per a diferents sèries de peces. Això pot ser indicatiu de persones o organitzacions més professionals que unifiquen criteris en la seva exhibició de peces per tal de donar més garanties d'autenticitat a la seva resta. També poden estar lligades, molt sovint, a cases de subhastes o botigues d'antiguitats. Un mateix avatar pot recórrer a les mateixes pràctiques fotogràfiques una i un altra vegada. Trobar un regle que faci de perspectiva per a la peça, un mateix tovalló de fons, desenfocar constantment, mostrar la seva mà amb el mateix anell o polsera a totes les fotografies, el terra del balcó de casa... és una pràctica recurrent.

Un altra eina a tenir en compte a la venda de peces arqueològiques a les plataformes és la descripció que es fa d'aquestes. També difereixen aquí els procediments que es fan servir. N'hi ha avatars que es limiten a exposar la peça sense més; d'altres aporten amb tot detall la procedència, època o importància de la peça.

Normalment, les fotografies que van acompanyades d'extenses descripcions, són les de procedència africanes o del Pròxim Orient, difícils de verificar per a persones poc enteses al món científic.

Sovint, les descripcions de la peça van acompanyades de l'aportació de certificats d'autenticació d'aquestes que augmenten el valor de l'objecte. Aquestes certificacions mai van acompanyades de fotografies per acreditar que es disposen d'elles.

No hem d'obviar que tant l'ús de les fotografies com el del llenguatge, són eines emprades casualment, però que també poden respondre a un ús específic per tal de cridar l'atenció a certs compradors i venedors dins un mercat subversiu dins de les mateixes plataformes com a missatges encriptats per aquells grups més exclusius i fer les transaccions a la vista de tothom però discretament.

Detalls a les fotografies, el llençatge fet servir a les descripcions, l'aportació de certificats d'autenticitat o la forma de pagament poden ser codis xifrats no més dirigits a un públic determinat i no apte per a tothom.

5. Zones geogràfiques d'actuació

Tot i que a les plataformes es pot oferir un objecte a un continent i acabar comprant-se a un altre, es poden observar algunes pautes comunes que determinen certes àrees d'actuació per part dels avatars.

Relacionar peces aparegudes a les pàgines webs amb notícies d'espolis arqueològics que trobem als informatius o per les intervencions policials, també ajuda a esbrinar la zona d'interacció de l'avatar, sigui directament intervenint a l'espoli o a través dels seus venedors.

De vegades un avatar aficionat i més o menys professionalitzat pot actuar per una zona geogràfica determinada, normalment amb relació a la zona d'habitatge d'aquest o el poble originari d'on prové.

Zones de conreu o de jaciments arqueològics coneguts i els seus voltants, són més que probables per a determinar peces que els avatars pugen a les plataformes.

A algunes pàgines web, el perfil que es dissenyen els propis avatars poden contenir informació de la zona on operen. Aquesta dada no és del tot fiable, ja que també pot indicar la residència o l'origen i no necessàriament la zona d'interacció, també podria donar-se el cas que sigui una dada inventada, però, així i tot, és una dada que no es pot descartar per començar a fer un mapa de les zones

*Escorcoll en el transcurs del Cas Isurus dut a terme pels mossos d'esquadra a Amer (Gironès), l'agost de 2017.
(Foto: Cos de Mossos d'Esquadra.)*

d'actuació.

El mateix passa amb l'antiguitat de l'avatar dins la plataforma, tampoc és una informació molt fiable, així i tot, pot orientar si és més o menys expert en el funcionament de la web o en la compravenda d'articles.

Quan l'arqueocibertràfic va lligat al blanqueig de capital les zones geogràfiques d'actuació són internacionals. La venda d'articles exposats a la web, pot arribar a llocs molt llunyans al de l'origen de la resta arqueològica. Grans col·leccionistes anònims amb molt poder adquisitiu, museus que amplien el seu catàleg amb lots de dubtosa procedència i certificats falsificats o grans empreses de subhastes de gran renom que impossibiliten el seguiment de l'origen de la peça, són alguns dels compradors més freqüents.

Organitzacions policials o que persegueixen el tràfic arqueològic, han fet diversos estudis localitzant alguns dels ports francs de l'arqueocibertràfic. També han determinat que aquesta pràctica respon al finançament de conflictes armats a zones de guerra on la pobresa és una eina més ha utilitzat com a reclam a l'espoli arqueològic, transformant la percepció de què la peça arqueològica és un bé comú, cultural i històric, passant a considerar-se com una manera de guanyar diners a una població pobra a causa de la guerra.

6. Estafes vs. espoli

Quan s'observa una plataforma sempre hi ha la possibilitat de trobar peces arqueològiques originals però també falsificacions. Aquest problema existeix des dels inicis de les troballes arqueològiques i les rèpliques falsificades han passat com a autèntiques moltes vegades, realitzades per mestres de la reproducció amb materials i eines similars a les originals.²

Aquest fet també es produeix a l'exposició de restes a les pàgines web amb l'afegit que en elles, no es pot fer una avaluació *in situ* de la peça. El pes, el tacte del material, l'observació de l'objecte, són claus per valorar l'autenticitat d'una peça arqueològica. A la web es perd aquest fet imprescindible per valorar arqueològicament

una peça.

Cert és que, en fer la transacció de la compravenda, hi ha la possibilitat d'avaluar els conceptes abans esmentats, però, la majoria de vegades els compradors no tenen la professionalitat necessària per fer-la i la peça ja està venuda com a original. N'hi ha avatars que identifiquen la peça com a una reproducció fidedigna de restes arqueològiques molt conegudes o inventada fent servir eines basades en la tecnologia de l'època històrica de la peça. Normalment, es tracta d'empreses que es dediquen a aquest tipus de reproduccions i fan servir la web per ampliar el seu espai comercial. No són poques les vegades que acompanyen les seves reproduccions amb certificats acreditant que es tracta d'autèntiques reproduccions úniques o que responen a una sèrie limitada, demostrant, doncs, el coneixement que tenen de la legislació vigent que prohibeix el tràfic de peces arqueològiques.

N'hi ha d'altres avatars que acompanyen els articles a la venda amb certificats d'autenticitat dels que mai surten fotografiats. La majoria de vegades, aquests casos van acompanyats de llargues explicacions de la peça exposada on poc es detalla del lloc d'origen o l'època històrica exacta a què pertany.

Deixant a banda les reproduccions identificades com a tals pels mateixos avatars, s'ha de diferenciar entre falsificacions i manipulacions. Hi ha estudis sobre aquest tema i s'ha desenvolupat diferenciacions. D'una banda, es troba la peça elaborada des de l'inici, intentant reproduir de forma fidedigna una peça coneguda o crear una de nova partint dels estudis publicats o peces similars. Constitueixen una estafa però no acostuma a haver un espoli al darrera (Otero 2020). D'altra banda, hi ha les peces manipulades des de fragments originals més o menys grans de tal manera que s'aconsegueix donar un aspecte més elaborat, autèntic o únic. En aquest

² Històric és el cas d'en Vicente Juan Amat, anomenat "relojero de Yecla". En el darrer quart del segle XIX es va dedicar a falsificar exvots ibèrics de pedra del Cerro de los Santos (Montealegre del Castillo, Albacete), arribant molts d'ells fins a les vitrines dels museus. També en Francisco Serrano Cutillas i en Bernardo Marín Díaz -el Corro i el Rosao- de Totana (Múrcia), que per la mateixa època es van dedicar a la falsificació massiva de peces presumptament procedents del jaciment argàric de La Bastida (Alay 2020, 154). A l'actualitat segueix operatiu el falsificador conegut com el "Maestro español", de qui es desconeix la identitat, que des de fa anys reproduceix de forma magistral bustos hel·lenístics i romans en bronze (Rodríguez Temiño i Mora 2020, 406). A banda d'aquests "mestres" n'hi ha de molts d'altres menys destres que envaeixen el mercat, tant legal com gris o negre.

Subhasta en xarxa. Cas Isurus. (Foto: todocoleccion.net)

cas gairebé segur que els fragments procedeix de l'espoli d'un o més jaciments arqueològics (Alay 202, 85-86).

7. Normativa i plataformes web

La llei actual no penalitza de manera molt efectiva les irregularitats que donen al món arqueològic. El món d'internet tampoc és una excepció. Davant la manca de severitat penal al món real, el món de les plataformes web és un medi nou on encara s'està establint els límits legals.

Malgrat tot, s'està lluitant constantment per intentar aturar l'arqueocibertràfic, ja sigui des d'entitats i organitzacions, com des de la policia en l'àmbit local, estatal i internacional.³

Així trobem treballs com els d'*Athar Pro-*

*ject*⁴ fent un seguiment i denúncia del tràfic arqueològic a l'Orient Mitjà⁵ o periodistes de tot arreu publicant aquestes pràctiques a diaris de tot el món. Entitats com la Interpol han creat una base de dades on especifiquen als possibles compradors què és el que no han de comprar a les xarxes per evitar el tràfic de restes arqueològiques.

D'altra banda, altres plataformes a la web ajuden a fomentar l'arqueocibertràfic si gui creant bases de dades de quan val una peça arqueològica al mercat, o incentivant l'ús de les *deep* i *dark web*'s. Pàgines *on line* que actuen amb tota impunitat davant la manca d'una normativa severa on la peça només importa pel seu valor econòmic o decoratiu, sense importar el context cultural i històric que té.

³ L'any 2006 la UNESCO, INTERPOL i ICOM, van emetre una declaració conjunta sobre la comercialització en línia de béns culturals: "Mesures bàsiques relatives als béns culturals que es posen a la venda per internet". La declaració es limita a set mesures bàsiques dirigides a la supressió de la venda il·legal d'antiguitats: Microsoft Word - basic-actions-cultural-objects-for-sale_es.doc (unesco.org) (Bos 2021, 77-82).

⁴ *The Antiquities Trafficking and Heritage Anthropology Research Project* investiga l'inframón digital del tràfic transnacional d'antiguitats, finançament del terrorisme i crim organitzat. *Athar* és la

paraula genèrica àrab que defineix tot tipus d'antiguitats. (<https://www.atharproject.org>)

⁵ L'informe d'*Athar* de 2019 va analitzar un total de 95 grups de *Facebook* específicament dedicats al tràfic d'antiguitats, amb abast global. S'analitzaren 3.539 publicacions, detectant 488 administradors individuals per un col·lectiu de 1.947.195 membres. El 36% de les publicacions que oferien béns arqueològics procedien d'indrets identificables en zones de conflicte (Síria i Iraq) i el 44% eren de països fronterers amb les mateixes (Al-Azm i Paul 2019a i 2019b). [Informe 2019 \(atharproject.org\)](https://www.atharproject.org)

8. L'expansió de l'arqueocibertràfic

Si bé internet ha canviat la manera de fer quelcom arreu del món, aquesta transformació ha comportat canvis en tots els aspectes. El món arqueològic no ha estat una excepció.

Les plataformes han generat un desenvolupament a gran escala d'una pràctica molt antiga com el tràfic de restes arqueològiques incorporant-se al món cibernètic.

Així podem trobar a la web casos que, d'una banda, exposen sense amagar-se com es practica la compravenda o la troballa d'objectes històrics sense alertar als ens pertinents, però també ens serveix com a eina per controlar i denunciar aquesta pràctica.

Publicacions *on line* dels catàlegs de museus han ajudat a detectar peces adquirides de manera no legal. L'ús de xats per vendre o parlar d'antiguitats han permès recuperar per part de les autoritats moltes peces arqueològiques.

Des de l'any 2016 es du a terme el macro-operatiu internacional denominat Pandora, essencialment focalitzat a la persecució del cibertràfic il·lícit d'antiguitats. Estan implicades la major part de les policies europees, liderades per la Guàrdia Civil espanyola. És un exemple de col·laboració internacional amb un important intercanvi tant d'informació i formació com de recolzament analític i operatiu (Alay 2020, 168). En la darrera fase donada a conèixer, corresponent a l'any 2020 - Pandora V-, es decomissaren més de 56.400 béns culturals.⁶

Des de fa un parell d'anys, en el marc d'aquest mateix operatiu, s'organitzen les anomenades "setmanes de ciberpatrullatge". En la darrera coneguda, organitzada per la policia neerlandesa, s'obriren quinze noves línies d'investigació.

El maig de 2021, INTERPOL va posar en marxa l'aplicació ID-Art amb l'objectiu de

potenciar la lluita contra els delictes relacionats amb patrimoni cultural. L'aplicació permet a qualsevol usuari, des de funcionaris fins a ciutadans, accedir a través dels dispositius mòbils a la base de dades d'INTERPOL sobre obres d'art robades - permetent la denúncia en cas de localitzar -les-, crear un inventari de col·leccions d'art privades i informar dels llocs d'interès cultural en perill (Epifani 2021).⁷

Arrel d'una marató internacional de programadors informàtics, organitzada amb finalitats ecologistes, l'any 2018 es va desenvolupar l'aplicació *Traffic Finder*, per a cercar anuncis de compravenda il·legal d'espècies de fauna i flora en xarxa (Equipo Técnico del Plan TIFIES 2022). L'utilitza el SEPRONA i és probable que aviat es duguin a terme iniciatives similars en el camp que ens ocupa.

A Catalunya, l'operatiu més important contra el tràfic de béns arqueològics en xarxa ha estat el cas Isurus (Alay i Navarro 2017a, 2017b, 2017c i 2017d). D'acord amb el contingut de les notes de premsa del Cos de Mossos d'Esquadra, els encausats -dos germans d'Amer (Gironès)-, «fabricaven suposats estris arqueològics o adquirien articles de pedra, d'època moderna o contemporània i d'origen africà, que després oferien per internet com material arqueològic». A més de les falsificacions també es comissaren unes 20.000 peces procedents de l'espoli de 168 jaciments arqueològics i 32 jaciments paleontològics.⁸

El coll d'àmfora exposat en una banyera de Premià de Mar, amb el que hem iniciat l'article, fou recuperat pel Cos de Mossos d'Esquadra.

La pretesa immunitat de la xarxa és cada cop més aparent i menys real.

⁶ Nota de premsa d'Interpol de l'11 de maig 2021.

⁷ [ID-Art mobile app \(interpol.int\)](https://www.interpol.int/ID-Art-mobile-app)

⁸ Notes de Premsa del Cos de Mossos d'Esquadra del 2 de setembre de 2017 i 10 de gener de 2018.

9. Bibliografia

- AL- AZM, A. i PAUL, K.A. (2019a). *Facebook's black market in antiquities. Trafficking, Terrorism and War Crimes*. Athar Project. 83 pàgs.
- AL- AZM, A. i PAUL, K.A. (2019b). *Facebook's black market in antiquities. ICOM Red List Artifacts offered on Facebook*. Athar Project. 18 pàgs.
- ALAY, J.C. (2020). "Combatiendo al arqueofurtivismo en España" a Bouso, Rodríguez Temiño i Yáñez (eds), Dossier: Espoli, tràfic il·lícit i falsificacions de béns arqueològics, *Revista d'Arqueologia de Ponent* (RAP) núm. 30, pàgs. 149-174. ISSN: 1131-883-X, ISSN electrònic: 2385-4723. DOI 10.21001/rap.2020.30.7. Universitat de Lleida.
- ALAY, J.C. (2021c). *Arqueofurtivismo. Manual sobre el estudio de las intervenciones arqueológicas ilegales*. Sèrie Vària del SERP núm. 2, 165 pàgs. Societat Catalana d'Arqueologia. Barcelona.
- ALAY, J.C. i NAVARRO, E. (2017a). *Informe: Venta en xarxa de col·lecció arqueològica de materials prehistòrics procedents de l'àrea pirinenca*. Comissió de Patrimoni de la Societat Catalana d'Arqueologia. Inèdit.
- ALAY, J.C. i NAVARRO, E. (2017b). *Informe: Valoració de la rellevància científica d'un seguit de lots oferts per la plataforma digital "todocoleccion" relatiu a col·lecció arqueològica de materials prehistòrics procedents de l'àrea pirinenca*. Comissió de Patrimoni de la Societat Catalana d'Arqueologia. Inèdit.
- ALAY, J.C. i NAVARRO, E. (2017c). *Informe: Actualització dels lots oferts en xarxa relatiu a col·lecció arqueològica de materials prehistòrics procedents de l'àrea pirinenca*. Comissió de Patrimoni de la Societat Catalana d'Arqueologia. Inèdit.
- ALAY, J.C. i NAVARRO, E. (2017d). *Informe: Actualització dels lots oferts en xarxa relatiu a col·lecció arqueològica de materials prehistòrics procedents de l'àrea pirinenca*. Juliol 2017. Comissió de Patrimoni de la Societat Catalana d'Arqueologia. Inèdit.
- BOS, Z. (2021). *Lucha contra el tráfico ilícito de bienes culturales. Un conjunto de herramientas para las autoridades judiciales y las fuerzas del orden europeas*. UNESCO. 117 pàgs. París.
- EQUIPO TECNICO DEL PLAN TIFIES (2022). "Comunicar mejor para que el Plan TIFIES llegue más a la sociedad" a Plan TIFIES, suplement de la Revista *Quercus* núm. 431 (gener 2022). Dropsophila Ediciones, SL. Pàgs. 25-26. Madrid.
- EPIFANI, S. (2021). "ID-Art, l'app di INTERPOL accessibile a tutti". *The Journal of Cultural Heritage Crime* (6 de maig 2021). Post: <https://www.journalchc.com/2021/05/06/id-art-lapp-di-interpol-accessibile-a-tutti/>
- OTERO, P. (2020). "Las falsificaciones de objetos arqueológicos. Respuesta jurídico-penal" a Bouso, Rodríguez Temiño i Yáñez (eds), Dossier: Espoli, tràfic il·lícit i falsificacions de béns arqueològics, *Revista d'Arqueologia de Ponent* (RAP) núm. 30, pàgs. 439-454. DOI 10.21001/rap.2020.30.24. Universitat de Lleida.
- RODRIGUEZ TEMIÑO, I i MORA, G (2020). "Discursos sobre falsificaciones arqueológicas" a Bouso, Rodríguez Temiño i Yáñez (eds), Dossier: Espoli, tràfic il·lícit i falsificacions de béns arqueològics, *Revista d'Arqueologia de Ponent* (RAP) núm. 30, pàgs. 403-424. DOI 10.21001/rap.2020.30.22. Universitat de Lleida.

